

dr. Miroljub Ignjatović*

Položaj mladih na trgu delovne sile

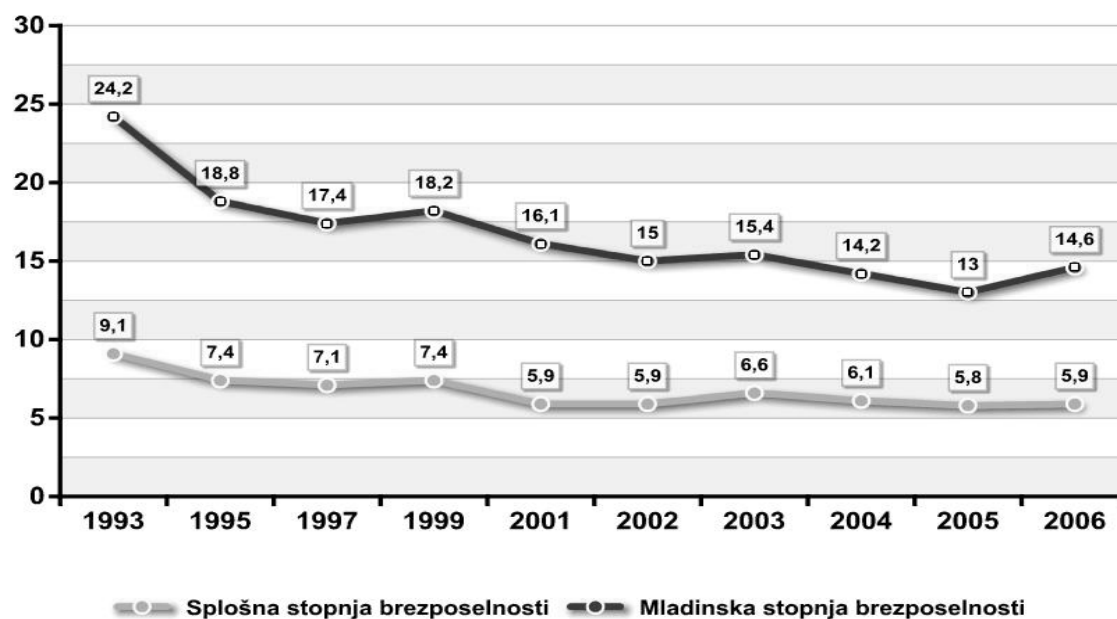
Slovenski »mladinski trg delovne sile« je v zadnjih 15 letih doživljal podobno usodo kakor »trg odrasle delovne sile«, pogosto celo bolj potencirano. Tako je gospodarska kriza na začetku devetdesetih let prejšnjega stoletja med drugim povzročila zmanjšanje stopenj delovne aktivnosti in povečanje stopenj brezposelnosti za celotno populacijo, še posebej za mlade.

Z izboljšanjem gospodarskega položaja v drugi polovici devetdesetih let se je spremenil tudi položaj mladih. Delodajalci so na nova delovna mesta začeli zaposlovati predvsem mlado delovno silo, ki je bila prepoznana kot bolj izobražena in bolj fleksibilna, torej bolj zaposljiva. To je skupaj z drugimi dejavniki¹ vplivalo na zmanjšanje stopnje anketne brezposelnosti mladih, vendar po drugi strani ni veliko pomagalo k povečanju stopnje aktivnosti te skupine, saj se je še naprej zniževala².

Med dejavniki, ki bistveno vplivajo na stopnjo aktivnosti mladih in njihov položaj na trgu delovne sile, je tudi trajanje in kakovost izobraževanja. Po eni strani gre za povečano vlogo države pri spodbujanju nadaljevanja izobraževanja mladih, po drugi pa za povečano ambicioznost samih mladih in njihovih staršev ter za nekakšen realizem, saj pričakujejo, da jim bo vlaganje v več znanja in višjo stopnjo izobrazbe zagotovilo boljši položaj na trgu delovne sile in v družbi nasploh.

Tako je v zadnjih desetih letih prišlo do pomembnega povečanja deleža mladih, ki nadaljujejo izobraževanje tudi po srednji šoli. Kakor je razvidno iz slike 2, se je njihov delež povečal posebno med tistimi, starimi od 20 do 24 let, torej prav v obdobju, ko se nahajajo v terciarnem izobraževanju.

Slika 1: Stopnje anketne brezposelnosti v obdobju 1993–2006

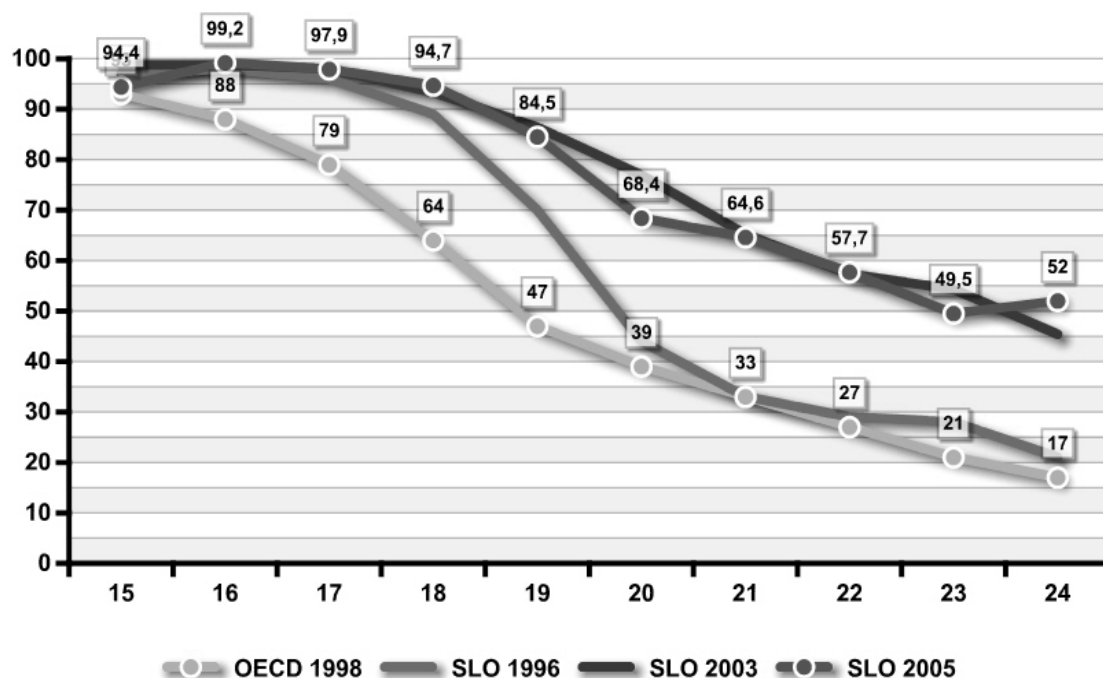
Vir: SURS, ADS 2. četrtletje

* Fakulteta za družbene vede.

¹ »Na položaj mladih na trgu delovne sile, predvsem na gibanja mladinske brezposelnosti in zaposlovanja vplivajo različne, med seboj prepletene in kompleksne okoliščine, trendi in regulativni posegi, ki vplivajo bodisi na kvaliteto (izobrazbeno in kvalifikacijsko strukturo) in obseg ponudbe mladih, bodisi na povpraševanje po mladi delovni sili, ali pa na način, kako je regulirano srečevanje ponudbe in povpraševanja (ukrepi aktivne politike zaposlovanja in ukrepi za spodbujanje zaposlovanja mladih« (Trbanc, 2005:167).

² Najnižja je bila leta 2003, ko je znašala 33,8 %, nasproti splošni stopnji aktivnosti (56,5 %). V poznejših letih je začela naraščati, tako da je v drugem četrtletju 2006 znašala 41,3 % (SURS, 2006).

Slika 2: Delež vključenih v izobraževanje po kohortah

Vir: OECD, 1998; SURS (ADS 1996, 2003, 2005/2. četrtletje)

Tako ravnanje po eni strani povzroča polarizacijo zaposlitvenih priložnosti, ki so neposredno povezane s pridobljeno izobrazbo posameznika. Mladi z višjo stopnjo izobrazbe imajo namreč še vedno večje možnosti za zaposlitev kakor tisti z nižjo. Vendar pa po drugi strani narašča tudi konkurenca med mladimi z višjo stopnjo pridobljene izobrazbe, ki je posledica naraščanja deleža iskalcev zaposlitve z univerzitetno izobrazbo.

Na to kažejo tudi podatki o registrirani brezposelnosti. Poleg trenda zmanjševanja deleža mladih brezposelnih, starih do 26 let (kar je v skladu z zgoraj omenjenimi trendi zaposlovanja mladih), je bilo v začetku novega desetletja med registrirano brezposelnimi opazno povečanje deleža iskalcev prve zaposlitve. Gre predvsem za povečanje deleža skupine iskalcev zaposlitve, starih 26 do 30 let, med katerimi prevladujejo tisti, ki so v tem obdobju pridobili univerzitetno diplomu. Delež te starostne skupine med registrirano brezposelnimi je v obdobju 2001–2005 narasel z 11,0 % na 17,0 % (ZRSZZ, 2006).

Vzroki za povečano brezposelnost med diplomanti so večplastni, vendar je poleg že omenjenega pomanjkanja novih delovnih mest treba poudariti kot vzrok tudi smer študija, ki v nekaterih primerih

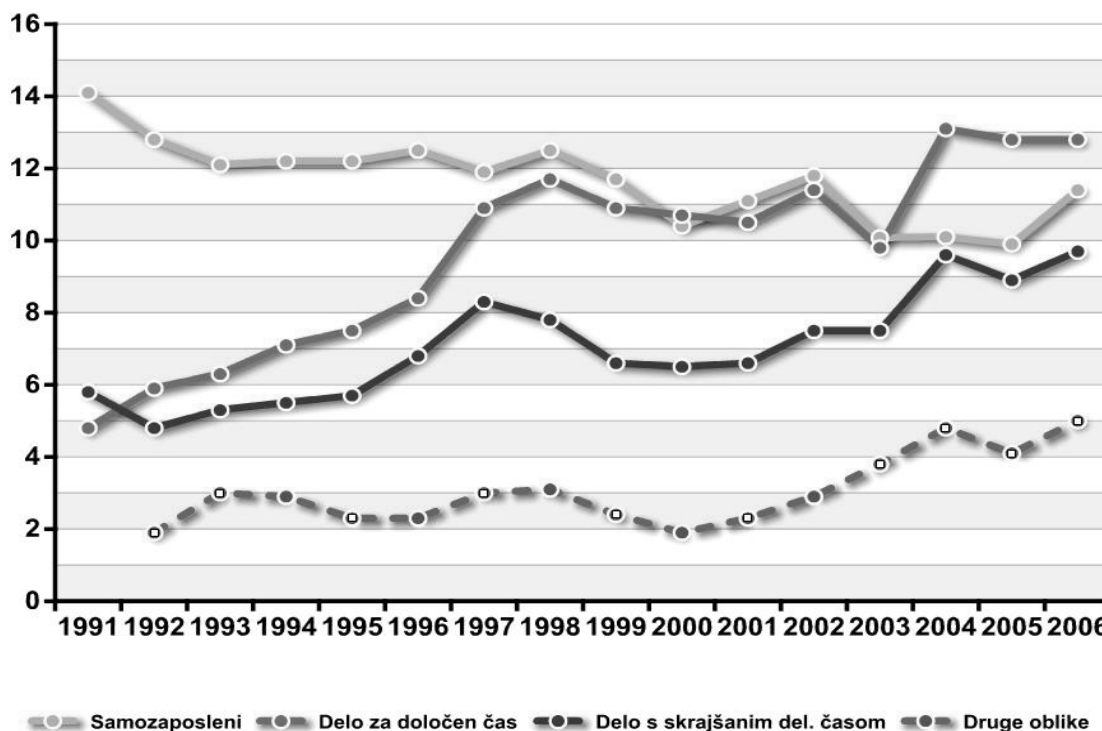
bistveno omejuje uspešnost hitrega zaposlovanja zaradi množičnosti študija in velike konkurence v boju za omejeno število delovnih mest na nekem področju.

Naraščanje deleža diplomantov v slovenski družbi in na trgu delovne sile tako lahko v prihodnosti pomeni dva scenarija: 1. hiter prehod v družbo znanja, ki bo zahteval nadaljnje hitro prestrukturiranje slovenskega gospodarstva, in številna nova delovna mesta, ki so po zahtevnosti primerljiva z visoko izobraženo delovno silo; 2. še večjo podzaposlenost in visoko stopnjo brezposelnosti med mladimi diplomanti, ob ohranitvi sedanjega trenda počasnega razvoja in redkega nastajanja kvalitetnih (visoko zahtevnih) novih delovnih mest.

Po drugi strani za mlade, ki se že nahajajo med delovno aktivnimi lahko rečemo, da so nadpovprečno fleksibilni na trgu delovne sile. Zaradi dualnosti slovenskega trga delovne sile – relativna varnost še vedno prevladujoče zaposlitve za nedoločen čas in nasproti temu močno nagibanje delodajalcev k fleksibilizaciji, ki se kaže v prevladi dela za določen čas med novoustvarjenimi in prostimi delovnimi mesti – so prizadeti zlasti novi iskalci zaposlitve (predvsem mladi), ki so do določene mere prisiljeni sprejeti delo za določen čas³ in druge oblike fleksibilnega zaposlovanja.

³ Tako je v letu 2005 med vsemi delovno aktivnimi mladimi kar 41,9 % bilo zaposlenih za določen čas (SURs, ADS 2005).

Slika 3: Deleži fleksibilnih oblik zaposlovanja med delovno aktivnimi v obdobju 1991–2006

Vir: SURS, ADS 1991–2006, 2. četrtletje

Delo za določen čas delodajalci pogosto uporabljajo tudi kot filter za izbiro kandidatov, ki jim bo v prihodnosti ponujena zaposlitev za nedoločen čas.

Kot posebna oblika fleksibilizacije slovenskega trga delovne sile je še študentsko delo, ki v zadnjem obdobju narašča (glej sliko 3 – druge oblike) in predstavlja pomemben segment zaposlovanja mladih. Vendar je ob številnih zlorabah, ki so povezane s študentskim delom, treba povedati, da po svoji obliki pogosto presega zakonsko določene okvire – namesto občasnih in začasnih zaposlitev delodajalci vedno bolj posegajo po študentskem delu za »daljši čas«. Čeprav naj ne bi šlo za enak segment trga delovne sile, se v praksi pogosto dogaja, da so študenti, ki opravljajo študentsko delo (zaradi cenejšega dela in manj obveznosti delodajalcev do njih), v bistvu nelojalna konkurenca mladim univerzitetnim diplomantom, prvim iskalcem zaposlitve.

Razmeroma težke razmere na trgu delovne sile oziroma zmanjševanje možnosti za zaposlovanje pomenijo za mlade večjo negotovost in jih silijo v sprejemanje tveganih odločitev. Zaradi pomanjkanja izkušenj in pomanjkanja delovnih mest za nedoločen čas so se prisiljeni sprijazniti z negotovimi in pogosto slabo plačanimi zapo-

slitvami, ki ne omogočajo ekonomske neodvisnosti, socialne varnosti ali neodvisnega življenja. Tako mladi izobraženi ljudje niso samo v nezavidljivi ekonomski situaciji, ampak ta vpliva tudi na njihovo vedenje. Ena od raziskav (Ule, 2002), ki so ugotovljale ravnanje mladih v teh okoliščinah, kaže na njihovo povečano socialno ranljivost:

- Omejena ekonomska avtonomija sili mlade, da podaljšujejo bivanje pri starših. Družinska podpora in socialna mreža staršev sta zelo pomembna dejavnika, ki jim pomagata pri osamosvajanju in pridobivanju ekonomske avtonomije. Seveda pa stanovanjski problemi preprečujejo ustvarjanje družine in podaljšujejo odločitev o rojstvu otrok.
- Ugotovljena je večja pasivnost nekaterih skupin mladih pri političnem delovanju. Namesto kolektivnega ukrepanja za izboljšanje splošnega statusa mladi ljudje pogosto iščejo individualne rešitve za svoje probleme.
- Slabšanje socialnega statusa in individualizacija vplivata na oblikovanje identitete posameznika, kar se bo odrazilo ne samo na sedanji, ampak tudi na prihodnjih generacijah mladih.

Viri:

Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje (ZRSZZ), 2006.

<http://www.ess.gov.si/slo/Dejavnost/StatistichniPodatki/Kazalci/StrukturneZnacilnostiRegBP.htm>.

EUROSTAT, 2005. *Statistics in focus. Population and social conditions. Labour market.* 9/2005.

Kanjuo - Mrčela, A., in Ignjatović, M. (2004). *Neprijazna fleksibilizacija dela in zaposlovanja - potreba po oblikovanju varne fleksibilnosti (Unfriendly flexibilisation of work and employment)*. V: Svetlik, Ilić (ur.). *Razpoke v zgodbi o uspehu. Založba Sophia, Ljubljana.*

OECD (2000). *Education at a Glance 2000.*

Statistični urad Republike Slovenije (SURS), 1991-2006. *Anketa o delovni sili (ADS) 1991-2006.*

Trbanc, M. (2005). *Zaposlovanje in brezposelnost mladih*. V: Meglič-Černak, A. (2005). *Otroci in mladina v prehodni družbi*. Ljubljana: Založba Aristej.

Ule, M. (2002). *Young People in the Risk Society*. V: B. Tivadar in P. Mrvar (eds.) *Flying over of falling through the cracks? Young people in the risk society*. Ljubljana: MESS, Office of the Republic of Slovenia for Youth.

Verša, D., in Spruk, V. (2004). *Mladi diplomanti na trgu delovne sile*. Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje, Ljubljana.